

Çevremizde 40 Yıl

Engin Ural

EFİL YAYINEVİ

ÇEVREMİZDE 40 YIL

Genel Yayın Nu.: 197

ISBN: 978-605-4579-67-9

1. Basım, Nisan 2014

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti. ©2014

Efil©2014

Mustafa Engin Ural©2014

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.

Sertifika Nu.: 12131

Kapak Tasarımı: Serpil Ural

Sayfa Tasarımı: Çetin Acar

Baskı ve Cilt: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.

Tel: (+90) 312 394 55 90

Sertifika Nu.: 13987

EFİL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.

Vedat Dalokay Caddesi, Ulubey Sokak 6/2 Çankaya/Ankara, Türkiye

Tel : (+90) 312 442 52 10

GSM : (+90) 541 232 00 96

Faks : (+90) 312 442 52 12

www.efilyayinevi.com

Yazarla İletişim: www.enginural.net

ÖN SÖZ

Son kırk yılda, özellikle Türkiye Çevre Vakfı'ndaki görevim sırasında çok sayıda kitabı yayına hazırladım. Başkalarının kaleme aldığı yazıların sayfa düzeni, sistematığı, düzeltmeler derken, uğraştığım kitap sayısı, 200'ü geçti. Elbette bu arada benim yazdığım birkaç kitap da var. Kitaplarla, matbaalarla bu kadar içli dışlı olduktan sonra, bu sefer kendimi anlatan bir kitap çıkarmak istedim.

1974'ten bu yana çevre konularının içindeyim. Çevre dediğimizde önce, hava, su, toprak ve benzer konular akla geliyor ama, bu kitapta çevre kelimesini en geniş anlamıyla düşünüp, bu kelimenin çekiciliğine kapılıp, çevremde, çevremizde olup biten, önemli gördüğüm hemen her şeyi ele aldım. Dilden hukuka, üniversitelerden bürokrasiye, derneklerden vakıflara, musikiden mutfağa kadar çok farklı konuları, belli bir sistematik içinde bu kitaba koydum. Elbette, kendi yorumlarımı da katarak. Bu arada, geçmiş günlerimi, anılarımı da ekledim. Kısacası, kendimi, kendi düşüncelerimi, çevremi ve çevremizi anlatmayı hedef aldım. Dar bir bakış yerine, hayata ve çevremize olabildiğince geniş bir açıdan bakmayı tercih ettim.

Ömrü Ankara-İstanbul-Ankara arasında geçen bir hukukçunun anıları gözüyle de bakılabilecek olan bu kitaptaki sayfalar, 1945-2014 arası 70 yıllık bir dönemden söz ediyor. Sanırım, kimseyi fazla sıkımayacak bu bilgiler veya paylaştığım düşünceler, eski yılların Türkiye'si'ni de biraz hatırlatacak, o günleri yaşamayanlara da, bir ölçüde olsun, fikir verecek.

Kitabın ağırlığı, kaçınılmaz olarak çevre. Ancak, çevreden söz ederken gönüllü kuruluşları, ülkemizde pek popüler olsa da, üzerinde çok fazla inceleme yapılmayan bu dünyayı, dernekleri, vakıfları daha yakından tanımak, umarım ki, ilgi çekecektir.

4 ■ *ÇEVREMİZDE 40 YIL*

İlerideki sayfalarda çok şey var ama, gerçek dışı bilgi veya açıklama yok. Uzun yıllar öncesindeki bazı olayların ayrıntılarından çok emin olamayınca, okuru yanıltmamak için, zaman zaman “galiba” kelimesine sığındım. Bütün dikkatime rağmen gözden kaçan bazı hatalar varsa, günahı benim boynuma.

Kitabı yazarken eşim Serpil’in bana verdiği büyük desteği unutmuyorum. Uzun yıllar beraber çalıştığım iki arkadaşım Kubilay Arslan ve Zehra Demirel’e de, kitabın teknik hazırlığı sırasındaki bütün yükü üstlendikleri için teşekkür ederim.

ENGİN URAL

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm

Çocukluk ve Gençlik Yıllarım	11
Babam ve Çocukluğum	11
İlk-Orta-Lise	16
Kültür-Edebiyat Matineleri	19
Üniversite	21

İkinci Bölüm

İş Hayatım	30
Daha Üniversite Bitmeden	30
Türkiye Kalkınma Vakfı'nda İki Ay	32
İki Ay, Sekiz Ay Oluyor	33
Askerlik	36
İngiltere'de Dil Eğitimi	39
On Yıl Daha Türkiye Kalkınma Vakfı	41
Tavukçuluk Projesi	41
Hazine Arazisi	42
Siirt Battaniyeleri	43
İstizansız Vize	44
Aile Planlaması ve Uzakdoğu	45
İngiliz Vakıfları	47
Macaristan'da Bir Lord	48
Başarısız Bir Eğitim Programı	50
Diyarbakır'a Gelen İnekler	51
Yine Amerika	52
Van Depremi	53

Üçüncü Bölüm

Türkiye Çevre Vakfı	56
Kuruluşa Giden Yol	56
İlk Adımlar	58
Sabrın Sonu Selâmet	64
Vakfın İlk Yılları	65
Çankaya'da Bir Parti	65

İki Önemli Proje	67
1982-1989 Arası	72
Nairobi Zirvesi	72
Nüfus ve Çevre Konferansı	74
Anayasa'nın ve Çevre Kanunu'nun Kabulü	75
Yeni ve Temiz Enerji	75
Gökova	76
İklim	77
Hollanda'da Bir Toplantı	78
Sasakawa Ailesi	79
Doğal Gazla Isınmak	80
Meksika'da Gözlemci Olmak	81
Onuncu Yıl	83
Ortak Geleceğimiz	83
Akdeniz Konferansı	84
Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı	85
1990-1999 Arası	85
Trafik Kazası	86
Turizm ve Çevre Konferansı	87
Hükümetle Temaslar ve İşbirliği	87
Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı	90
Bir Nezaket Ziyareti	90
Orta Asya ve Karadeniz	91
Avrupa Birliği	92
Hukuk Ağırlıklı Bir Yıl	93
AGİT Zirvesi	94
2000'li Yıllar ve Sonrası	94
Tıbbî Bitkiler	95
Kaynaşlı Depremi	95
AB ile İlgili Diğer Projeler	97
25. Yıl	97
Orta Asya Projesi'nin Sonu ve Burslar	97
<i>Dördüncü Bölüm</i>	
Çevre Üzerine	103
Çevre Nedir	103
Ne Kadar Zamandır Çevreyi Konuşuyoruz?	104
Çevre Bürokrasisi	107
Çevreyi Önemsiyor muyuz?	109
Güvenlik ve Çevre	111

Gerçekçi Olmak	113
----------------------	-----

Beşinci Bölüm

Gönüllü Kuruluşlar	116
Niye Bu Kadar Dernek? Niye Bu Kadar Vakıf?	116
Genel Bir Bakış	117
Terminoloji	118
Devlet NGO Kurar mı? GONGO'lar!	122
Gönüllü Kuruluşlar Nasıl Ayakta Durur?	124
Para Niye Gerekli?	125
Herkes Proje Peşinde	126
İlişkiler	128
Para Bulmak Artık Çok Zor	129
Proje Bürokrasisi	131
Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı	134
GEF/SGP	135
Dış Güçlere Âlet Oluyor muyuz?	138
Necip Hablemitoğlu ve Kitabı	140
İşte Böyle Bir Dünya	142

Altıncı Bölüm

Avukatlığım	143
Çocukluğumdaki Avukatlar	143
Ankara'daki İlk Yıllar	145
İstanbul'dan Gelen İşler	146
Diplomatik Misyönlere ve Ülke Hukuku	148
Nikâhtaki Keramet	149
Yabancı Misyönlere Çalışmak	150
Glock Tabancalar	155
Uluslararası Nikâh	156

Yedinci Bölüm

Hukuk ve Hukukçular	159
Hukuk Eğitimi	160
Bilkent'te Sekiz Yıl	161
Genç Hâkimler	163
Duruşmalar ve Avukatlar	164
Hukukçunun Ufku	165
Dil Hataları	166
Noterler	168

Sekizinci Bölüm

Üniversiteler	171
Niye Gidilir Üniversiteye?	171
Ya Dil Konusu?	174
Yayınlar	176
Yüksek Lisans Niye Yapılır?	177
Tarihî Gelişme	178

Dokuzuncu Bölüm

Bürokrasi	182
Eski Yıllardaki Memurlar	183
Devleti Kim Temsil Eder?	184
Gerçekte Vatandaşın Fikri Alınır mı?	185
Yönetimin Takdir Yetkisi	186
Bürokratin Emekliliği	187
Falsolar Diz Boyu	188
Dışarıda Nasıl?	190

Onuncu Bölüm

Muhafazakârlık	193
Dilimiz	193
Musikimiz	199
Mutfağımız	203

Onbirinci Bölüm

Şundan Bundan	206
İnsanî Gelişme	206
Mimarlık ve Şehircilik	207
İsimler Değişince	210
Semt Dernekleri	211
Trafik	212
Yaya Kaldırımları	214
Gazeteler, Radyo ve Televizyonlar	214
Yabancı Dil	217
Resepsiyonlar, Yemekler, Kokteyller	218
Eisenhower Programı	220
Rotary Kulüpleri	221

Onikinci Bölüm

Gezdiklerim / Gördüklerim	223
--	-----

İlk Yurtdışı Seyahatim	223
İngiltere	226
Japonya	227
Macaristan	229
Kenya	231
Makedonya ve Arnavutluk	232
Paris	234
İsviçre	235
<i>Onüçüncü Bölüm</i>	
Kendi Çevremden	239
Altan Ünver	239
Bedrettin Dalan	239
Cevdet Aykan	241
Haldun Taner	241
Hulûsi Koçoğlu	242
İlhan Çevik	242
Kâmran İnan	242
Memduh Aytür	242
Muslih Fer	243
Necmi Sönmez	243
Ruşen Keleş	244
Serbülent Bingöl	244
Talât Halman	244
Tuna Ekim	245
Yücel Çağlar	245
<i>Ondördüncü Bölüm</i>	
Kitaplarım	246
İngiliz Vakıflarında Vergi Muafiyeti	246
Vakıflar	246
Foundations in Turkey	246
Handbook of Turkish Law	246
Çevre ve Hukuk	247
Gugukçudan Hukuk Fıkraları	247
<i>Onbeşinci Bölüm</i>	
Yılların Ardından	249
Kişiler Dizini	253

Çocukluk ve Gençlik Yıllarım

Babam ve Çocukluğum

Bir çocuğun yetişmesinde babanın etkisi çok büyük. Hele, biraz güçlü kişiliğe sahip babanın çocuğu bu etkiyi daha da fazla hissediyor. Bu noktada, babamı, Enver Arif'i biraz anlatmam gerekiyor.

Babam Selânikli. Babasının da Selânik'te, Telgrafçı Mustafa Nuri olarak tanındığını biliyorum. O insanlar, kendi geçmişlerinden fazla söz etmezlerdi. Belki de, sadece babam böyleydi. Eskiyle ilgili çok az konuşur, her şeyden önce benim yetişmemle ilgilenirdi. Kendisi hakkındaki biraz olsun ayrıntılı bilgileri, akrabalarla, ahbablarıyla konuşmalarından, eski günleri anarken söylediği bazı şeylerden kapardım. Sonraki yıllarda, yine akrabalardan duyduklarım ile babamın geçmişini biraz daha öğrenebildim. Ayrıca, Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e geçtikten sonra, harfler değiştikten sonra, o yıllara ait kayıtlara ulaşmak da, bulunanları anlayabilmek de benim için çok zordu, hattâ imkânsızdı. Galiba, 1910'lu yılların başlarında İstanbul'a gelmişler, Sultanahmet'te Akbıyık semtinde (veya Akbıyık Sokağı'nda) oturmuşlar. Sonra, babam Çanakkale Savaşları'na katılmış. O sıralarda yakalandığı kolera veya dizanteri sebebiyle, uzun bir süre askerî hastanede yatmış.

Çanakkale'den sonra, bütün aile, Millî Mücadele döneminde Ankara'ya gelmiş. Kendisi, Kurtuluş Savaşı yıllarında, Ankara'da, Ali Fuat Paşa'nın komutasındaki 20. Kolordu'da Sınıf-ı Sâni Ketebe (galiba yazıcı teğmen) olarak görev yapmış. Daktilonun olmadığı o yıllardaki bu görev, el yazısının güzel ve işlek olduğuna işaret ediyor. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, Cumhuriyet'in ilân edildiği günlerde Başvekâlet'te (Başbakanlık'ta) işe başlamış. Devlet

Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün 1995'te yayınladığı Başbakanlık Merkez Teşkilâtı Tarihçesi'nden, babamın 1925 Yılı'nda Evamir ve Mukarrerat (Emirler ve Kararlar) Kalemi Mümeyyizi olduğunu öğrendim. Sözlüklere göre mümeyyiz, "bir dairede kâtiplerin yazdığı yazıları düzelten kâtip" anlamına geliyor. Demek ki, o yıllarda elle yazılan emirleri ve kararları düzelten ve temize çeken memur. Bir de mübeyyiz kelimesi var ama, sanırım o sadece beyaza/temize çeken anlamında.

Bu örnek bile, devlet çarkının o günlerde ne kadar zorluk içinde yürüdüğünü gösteriyor.

Başbakanlık'taki görevinde biraz daha yükseldikten ve aradan sekiz yıl kadar geçtikten sonra, Cumhuriyet'in 10. yıldönümü yaklaşırken, devlet teşkilâtında yeni bir düzenlemeye gidilmiş ve babam, 23 Mayıs 1933'te, Başvekil İsmet'in ve Reiscumhur Gazi M. Kemal'in imzaladığı 9589 sayılı kararname ile Başvekâlet Kararlar Müdürü (Bugünkü Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürü) olmuş. 12 Ocak 1943'e kadar, on yıla yakın bir süre kaldığı bu görevde, şimdiye kadar kırılmayan bir devamlılık rekoru!

O yıllarda, İkinci Dünya Savaşı'nın o gergin yıllarında, Hükümetin yayınladığı bütün kararların, ayrıca, o günlerin ifadesiyle nizamnamelerin, talimatnamelerin, Meclis'e gönderilen kanun tekliflerinin (Sonraları pek çok tartışılan Varlık Vergisi Kanunu ile Millî Korunma Kanunu dahil) hazırlanması, Kararlar Müdürü'nün sorumluluğunda. 1943'te, Başbakanlık Koordinasyon Heyeti Müşaviri olarak görev üstlenmiş. 1945'ten sonraki yılları ben de hatırlıyorum. 1947'de emekli oldu.

Babam, Başkent Ankara'nın o ilk zamanlarında, Selânikli Mevlevîler'den (belki de Mevlevî Şeyhi) bir zâtın kızı ile evlenmiş ama, tedavi edilemeyen bir hastalık sonucu eşini kaybetmiş. İkinci evliliğini başka bir hanımla yapmış ve bir süre sonra ayrılmışlar. Üçüncü evliliğini annemle, Fatma Nermin'le yapmış ve ben de

1945'te, Başbakanlık'taki odasında Enver Arif Ural. Üstü camlı ceviz masa, maroken koltuk, yerde kızıl-kahverengi muşamba.

29 Temmuz 1941'de doğmuşum. Ancak, o yıllardaki İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'de yarattığı endişe sebebiyle, bazı aileler erkek çocuklarını nüfusa biraz geç kaydettirirlermiş. Eğer askere alınacaksa, biraz daha gelişmiş olarak vatan görevine gitsin diye! Bu yüzden, benim nüfus kaydında doğum tarihim, 1.1.1942 diye yazılı. Bugüne kadar da böyle geldi. Yani, resmî kayıtlardan 6 ay kadar daha yaşlıyım. Muhtemelen ilk eşinin babası dolayısıyla veya Selânik'teki Mevlevî varlığının etkisiyle babam, Mevlevîliğe çok yakındı. O yakınlığı ben de yaşadım, sevdim, benimsedim. Hemen her yılın 17 Aralık gününde Konya'ya gitmeyi inançlı bir alışkanlık halinde devam ettirdim.

Mustafa Kemal Paşa ile babamın ailesi arasında, ayrıntılı olarak açıklayamayacağım, ancak doğruluğundan kesin bir şekilde emin

olduğum bir hısımlık, bir nevi akrabalık söz konusu. Selânikliler arasında yakın bağların var olduğu, Millî Mücadele öncesinde veya sırasında Ankara'ya gelen Selânikli kişiler ve aileler arasında da bu bağların devam ettiği, bir gerçek. Ayrıca, babamın, Ankara'da Ali Fuat Paşa'nın komuta ettiği kolorduda görev alması, Cumhuriyet'in kurulmasından hemen sonra o zamanki Başbakanlık'ta işe başlaması da, o günkü kadrolara yakın olduğunu gösteriyor. Mustafa Kemal'in biraz olsun yakını olmayan bir kimsenin, Cumhuriyet'in onuncu yılı münasebetiyle girişilen yeniden yapılanma sırasında, önemli bir görev olan Kararlar Müdürlüğü'ne getirilmesi, o günün şartlarında her halde pek kolay olmazdı. Yine de, ben bu yakınlığın tam olarak ne olduğunu hâlen bilmiyorum.

Ancak, tanık olduğum bazı şeyler ve hatırladığım iki önemli kişi var: Mustafa Mecdi Bey ve Makbule Hanım. Mecdi Bey, Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Atadan'la bir süre evli kalan ve sonra ayrılan kişi. Yani, bir zamanlar Atatürk'ün eniştesi. Makbule Hanım'la evli oldukları sırada, bazı görevlerde bulunmuş, çok rahat yaşamış, ayrıldıktan sonra da geçim sıkıntısına düşmüş. İlkokul'da okuduğum yıllarda, evimize gelir, babamla koyu sohbetlere dalarlardı. Son zamanlarında, Peygamberimizin Kureyş Kabilesi'ni dine dâvet eden mektubunun kopyasını bulmuş, matbaada bastırılmış, onu eşe-dosta hediye (!) karşılığı vererek geçimine destek sağlıyordu. Her zaman başında olan ve İstiklâl Savaşı günlerinden kalan kalpağını ve zarif bastonunu hâlâ hatırlarım.

İlkokul 5. sınıfa geçtiğim 1952'nin yaz mevsiminde bir gün, Makbule Hanım evimize geldi. Hırkaişerif'i ziyaret etmek istemiş. Enver Bey'in oturduğu evin de hemen Hırkaişerif Camisi'nin karşısında olduğunu önceden duymuş olacak ki, civardaki komşulara sormuş. Sağ önde ay-yıldızlı bayrak taşıyan otomobili evimizin önüne yanaştı, Cami'yi ziyarete gelenlerin ve komşuların meraklı bakışları altında Makbule Atadan eve girdi, çok şişman olduğu için bir iskemleyle zorlukla ilişti ve uzun süren bir sohbet boyunca, ba-

bamla eski günleri andılar. Ayrılmadan önce Makbule Hanım, beni babamdan istedi. “Bana verin, Engin’i ben okutayım” dedi. Hayli ileri yaşta evlât sahibi olan ve oğlunu titizlikle yetiştirmekten başka bir emeli olmayan babam da, tabiatıyla Makbule Hanım’ın bu isteğini kabul etmedi.

1945’ten itibaren Ankara’yı, İkinci Dünya Savaşı’nın son günlerini, karartma gecelerini çok iyi hatırlıyorum. Tehlikeli olabilecek yabancı uçakları görebilmek (veya yakalayabilmek) için ışıldakların gökyüzünü taradığı, siyah veya lâcivert stor perdelerin arkasında çok zayıf lâmbaların gizlice yakıldığı, ekmeğin ve pamuklu kumaşın karneyle verildiği o günler, sanki daha dün gibi.

Evimiz Anafartalar Caddesi’ndeydi. Karşımızda, o zamanlar “Çocuk Sarayı” denen Çocuk Esirgeme Kurumu’nun binası, biraz yanında da Sus Sineması vardı. Sinemanın yanındaki apartmanda, babamın da zaman zaman gittiği ve İsmet Paşa’nın doktoru olarak bilinen Zeki Hakkı’nın muayenehanesi bulunuyordu. 1945’te o binada bir başka doktor, Neşet Naci; katilin kim olduğu açıkça ortaya çıkamayan bir cinayete kurban gitmiş. Bunu, yıllar sonra okuduğum kitaplardan öğrendim. Bizim evin, çıkışa göre soldaki bitişiğinde benim de doktorum olan, zamanın tanınmış çocuk hastalıkları uzmanı Sami Ulus’un muayenehanesi, hemen yanında da babamın Başbakanlık’taki mesai arkadaşlarından ve Çetin Altan’ın babası Halit Bey’in evi vardı.

1945 deyince, tanık olduğum fakat aslını ayrıntılı olarak yine çok sonra öğrendiğim bir olay daha var: Babamın emekli olmasından önce, arada İstanbul’a gider ve çoğunlukla da Pera Palas Oteli’nde kalırdık. Bir akşam, Meşrutiyet Caddesi’ne bakan odamızın penceresinden sesler geldi. Yüzlerce kişi, “Yaşasın İnönü, kahrolsun komünistler” diyerek sol tarafa, İstiklâl Caddesi’ne doğru yürüyorlardı. Babam bir şeyler söyledi ama, anlamadım. Büyüdükten sonra öğrendim ki, o gün, 4 Aralık 1945’te tarihî bir olay yaşanmış.

Tan Matbaası'nı yağmalayan gençler, Galata Köprüsü'nü geçip Beyoğlu'na doğru yürüyorlarmış. İleriki yıllarda çok yaşanacak yürüyüşlerin, protestoların, nümayişlerin ilkiydi benim için.

Savaş bittikten sonra, 1946 seçimlerini, Anafartalar Caddesi'nde, evimizin hemen yanında bulunan Atatürk İlkokulu'ndaki sandıkta babamın oy kullandığını, her gün okunan Ulus Gazetesi'ni, saat 19'daki ajansı (radyo haberleri), 20.15'te başlayan ve Nurettin Artam'ın "Şen ve esen kalın" diye bitirdiği Radyo Gazetesi'ni hatırlıyorum. Annemle babam, muhtemelen 1946'da ayrıldılar ve ben babamla kaldım. Babam 1947'de emekli olunca, İstanbul'da, Manastırlı bazı akrabaların bulunduğu semtte, Fatih'te, Hırkaişerif Camisi'nin karşısında bir ev aldı. İlkokul'dan üniversiteye kadar, o evde yaşadım.

O neslin insanları, gençliklerini Osmanlı Dönemi'nde yaşamış, savaşlara katılmış, Millî Mücadele'yi, Atatürk'ü, Cumhuriyet'i ve devlet ciddiyetini içtenlikle benimsemiş kişilerdi. Kuşkusuz, bu tanımlamanın dışında kalan çok sayıda insan da vardı ama hâkim olan düşünce ve inanç, Cumhuriyet'e ve Atatürk'e bağlılıktı. Doğal olarak, ben de o terbiye ile yetiştim.

İlk - Orta - Lise

Daha ilkokula başlamadan babam evde okuma-yazmayı ve çarpım cetvelini (o zamanki adıyla, kerrat cetveli) öğretmişti. 1949'da Hırkaişerif İlkokulu'na kaydolurken sınava girdim ve birinci sınıfı atlayarak doğrudan ikinci sınıfa başladım. İlkokul yıllarımdaki önemli üç olay, 1950'de Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarı kaybetmesi, Kore Savaşları'na asker gönderilmesi ve 1953'te İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü kutlamaları idi. 27 sene iktidarda olan partinin seçimleri kaybetmesi, o yılların belli düzeydeki insanlarında bir burukluğa yol açmıştı. O havayı evde ben de yaşıyordum. 1953'teki fetih kutlamalarının yeterince canlı olmadığı da uzun süre konuşuldu.